

Mintautas Čiurinskas

BIOGRAFO IR
APRAŠOMOJO ASMENS
SANTYKIO MODELIAI XVII A.
LDK BIOGRAFISTIKOJE¹

Biografijos dėl savo žanrinės specifikos yra įdomus šaltinis analizuojant patrono ir kliento, tiesioginio užsakovo ar aprašomojo asmens ir rašytojo santykius ne tik Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) kultūros, bet ir politinėje istorijoje. Biografiniame kūrinyje šis aspektas neatsiejamas nuo biografijos autoriaus motyvacijos, kūrinio rašymo literatūrinių ir neliteratūrinių tikslų, adresato, būsimo skaitytojo (publikos) problematikos. Straipsnio faktografija ir analitiniai pastebėjimai gali būti ir medžiaga tolesniems šios krypties sintetiniams tyrimams.

Klientiniai santykiai, visų pirma politikoje, yra pastaraisiais dešimtmečiais daug istorikų dėmesio susilaukianti tema². Kultūros srityje jie analizuojami pirmiausia atskleidžiant užsakovo (mecenato) ir užsakymo vykdytojo (kūrėjo) ryšius (dailėje, architektūroje ir kitur³).

¹ Straipsnis parengtas pagal 2005 m. kovo 17–19 d. Brno (Čekija) Masaryko universitete vykusioje konferencijoje *Patronas, rašantis klientas ir jo publika: diskursyvos valdžios ir įtakos konstrukcijos XVI–XIX amžiaus LDK raštijoje* skaitytą pranešimą.

² Bene geriausiai šioje srityje LDK tyrinėtojams žinomi Antonio Mačzako darbai, kuriuose nemaža dalimi remiamasi Abiejų Tautų Respublikos medžiaga, tačiau beveik nepastebima kokios nors LDK specifikos: Antoni Maćzak, *Klientela: Nieformalne systemy władzy w Polsce i Europie XVI–XVIII w.*, Warszawa: Semper, 1994; Idem, *Nierówna przyjaźń: Układy klientelne w perspektywie historycznej*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2003.

³ Miindaugas Paknys, „Mecenatystė“, in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra: Tyrinėjimai ir vaizdai*, sudarė Vytautas Ališauskas [ir kt.], Vilnius: Aidai, 2001, p. 342–350.

Literatūros tyrinėjimuose tokie ryšiai tyrėjų taip pat dažnai pastebimi ir analizuojami atskleidžiant atskirų kūrinių bei autorių likimus, inteligentijos grupių bei sambūrių susidarymą⁴. Jūratė Kiaupienė studijoje, skirtoje XVI a. LDK bajorijai, įvairiems jos viešojo ir privačiojo gyvenimo aspektams, kartu su kitomis iki šiol istoriografijoje menkai iširtomis problemomis viename iš skyrių plačiai aptaria ir klientinių santykių reiškinį⁵. Šios autorės pasirinktas principas – su pažindinus su esamais tyrimais ir nuomonėmis atskleisti reiškinį pasitelkus šaltinių „kalbą“. Analizuodama klientizmo fenomeną LDK, žinoma istorikė remiasi korespondencija, pilies teismų ir kita dokumentine medžiaga.

Mūsų surinkta ir šiame straipsnyje pateikta medžiaga rodo, kad kliento ir patrono santykiai reiškesi biografiniuose kūriniuose; savo ruožtu pastarieji tam tikra prasme atspindi vieną iš tokių santykių realizacijos galimybių. Gal ne visada pati biografinė kūryba, bet beveik visada kūrinių publikavimas buvo viena iš „klientizmo apimtų sferų“ ir atspindi bendras klientizmo kultūros tradicijas.

Biografinių kūrinių skaičius XVII a. LDK literatūroje viršija 30 pozicijų. Didesnę XVII a. biografistikos dalį sudaro hagiografinės biografijos (joms nepriklauso tik 9 kūriniai iš minėto bendro biografijų skaičiaus); pastarosios nebus šio straipsnio objektas. Tačiau

⁴ Čia kaip keli pavyzdžiai paminėtini lenkų tyrinėtojo Alojzjo Sajkowskio darbai, visų pirma: Alojzy Sajkowski, *Od Sierotki do Rybniki: W kręgu Radziwiłłowskiego mecenatu*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 1965. – Kaip vientisas reiškinys aptariamas Radvilų remtas inteligentų evangelikų sambūris ir jų kūryba: Ingė Lukšaitė, *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažajoje Lietuvoje: XVI a. trečias dešimtmetis–XVII a. pirmas dešimtmetis*, Vilnius: Baltos lankos, 1999, p. 530–548. Sigito Narbuto pratarinėje Saliamono Risinskio kūrinių leidimui gausu pastebėjimų apie autoriaus gyvenimo kelio ir kūrybinio likimo priklausomybę nuo galingų globėjų, žr.: Sigitas Narbutas, „Žmogiškumo sklaida Saliamono Risinskio raštuose“, in: Saliamonas Risinskis, *Trumpas pasakojimas apie garsiuosius šviesiausiojo didiko Biržų ir Dubingių kunigaikščio Kristupo Radvilos žygius*, parengė, iš lotynų kalbos vertė, komentarus ir pratarinė parašė Sigitas Narbutas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2000, p. 9–57.

⁵ Jūratė Kiaupienė, „*Mes Lietuva*“: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorija XVI a. (viešasis ir privatus gyvenimas), Vilnius: Kronta, 2004, p. 137–164.

nors prabėgom reikia pastebėti, kad ne visi hagiografiniai kūriniai neaktualūs čia pasirinktu aspektu – panegiriniai publikavimo tikslai bei aukšta adresato pasauliečio padėtis, siekis atkreipti dėmesį, pelnyti palankumą lėmė ir kai kurių iš jų atsiradimą.

Toks, pavyzdžiui, yra jėzuito Simono Ugnevskio⁶ *Šv. Vladislavo, Vengrijos karaliaus, vadinto Pamaldžiuoju, gyvenimas*, išleistas Vilniuje 1630 m.⁷ Tai vienas iš originalių, neverstinių XVII a. šventųjų gyvenimo aprašymų. Jis yra skirtas šio šventojo bendravardžiui – Vladislouvi Vazai. Karalaitis Vladislovas Lenkijos ir Lietuvos valstybės valdovu tapo nuo šio kūrinio pasirodymo praėjus dvejiems metams. Iš jo atėjimo į sostą naudos tikėjosi Katalikų Bažnyčia ir jėzuitai – kontrreformacinės veiklos aktyviausi vykdytojai. Dedikacija, esanti pačiame knygelės pavadinime, nesunkiai leidžia suprasti autoriaus sumanymą: pasinaudojus vardų sutapimu būsimajam Respublikos valdovui pateikti idealaus valdovo krikščionio pavyzdį, tokiu būdu raginant juo sekti (*adhortatio* principas), kartu dėl tokio saito jį dar išaukštinant kaip galimą to idealo įsikūnijimą. Tipologiškai šį kūrinių turime laikyti šventojo-valdovo gyvenimo aprašymu. Apaštališkojo Sosto visuotinai pripažįstamas kanonizuotų valdovų kultas buvo viena iš katalikybės palaikymo ir sklaidos visuomenėje priemonių, ypač valstybėse, iš kurių jie buvo kilę⁸. Ugnievskio kūrinys liudija šio

⁶ Simonas Ugnevskis gimė Mozūrijoje 1582 m. Į Jėzaus Draugiją įstojo 1604 m. Po to mokė iškalbos, hebrajų kalbos, vadovavo Pultusko kolegijai, o 1632–1637 m. buvo Vilniaus akademijos rektorius; vėliau buvo Pinsko kolegijos rektorius, Lietuvos jėzuitų provincijos prokuratorius Romoje. Mirė Vilniuje 1648 m.

⁷ *Żywot s. Władysława krola Wegierskiego pobożnym nazwanego, wyjęty z kronikarżow węgierskich y polskich, Antoniego Bonfiniusza, Michała Ritisza, Marcina Kromera y inszych pisarzow Jana Długosza, Pelbarta Temezwarą y Erazma biskupa płockiego w Brewiarzu swej dyoecesyj etc.: Zył około roku Pańskiego 1040.: Kwo-li Naiaśnieyszemu Władysławowi, z Bożey łaski, krolewiczowi Polskiemu, y Szwedzkiemu, obranemu Wielkiemu Carowi Moskiewskiemu, Smoleńskiego, Siewierskiego, Czernikowskiego Xięstwa Administratorowi, krotko wypisany, przez iedniego Kapłana Soc. Iesu [i.e. Szymona Ugniewskiego] roku 1630. Iulij 30., [Wilno?: Druk. Akad. Soc. Iesu?], 1630. (16 p., 4°).*

⁸ Plg.: Réginald Grégoire, *Manuale di agiologia*, Fabriano: Monastero San Silvestro Abate, 1987, p. 298. – Čia pateikiamas visas tokių šventųjų valdovų sąrašas.

tipo hagiografinių gyvenimo aprašymų aktualumą Lietuvoje Vazų valdymo laikais.

XVII a. jėzuitų kūryboje biografistiką galima išskirti kaip savitą ir brandų literatūros reiškinį. Jėzaus Draugijos autoriai gausiai ne tik kūrė hagiografinę biografistiką, apie kurią užsiminta aukščiau, bet rašė ir aukštą padėtį valstybėje ar Bažnyčioje užėmusiems asmenims skirtus kūrinius – taip pat ir biografinius. Juos gerai reprezentuoja Jono Rivockio⁹ parašytos dvi – didiko ir vyskupo – biografijos: *Didžio herojaus paveikslas, arba Šlovinamai aprašytas šviesiausias ponas p. Leonas Sapiega, Vilniaus vaivada, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausiasis kariuomenės vadas ir t. t. (Idea magni herois sive Illustrissimus dominus d. Leo Sapieha [...] panegyricè descriptus, 1645)* ir *Varmės vyskupo [...] Simono Rudnickio gyvenimas (Vita illustrissimi ac reverendissimi domini d. Simonis Rudnicki episcopi Varmiensis, 1645)*.

Čia aptariamus biografinius veikalus Rivockis sukūrė Braunsberge, kur iš pradžių (1641) jis buvo kolegijos vicerektoriumi, 1642–1646 m. – rektoriumi, vėliau – Popiežiaus seminarijos vadovu. Įdomu, kad šie vieno autoriaus biografiniai kūriniai, parašyti panašiu metu, yra ganėtinai skirtingi. Leonui Sapiegai skirtą kūrinį¹⁰

⁹ Šių kūrinių autorius Jonas Rivockis buvo kilęs iš Prūsijos. Mokslus pradėjęs Braunsbergo jėzuitų mokykloje, kur baigė retorikos ir filosofijos kursą, vėliau keletą metų buvo Varmės vyskupo Simono Rudnickio dvare, kur jį globojęs vyskupas daug prisidėjo prie jaunuolio išsimokslinimo. Į Jėzaus Draugiją Rivockis įstojo jau Vilniuje (1624); vėliau didelė jo gyvenimo dalis buvo artimai susijusi su jėzuitų veiklos bei mokslo centrais Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. 1632 m. Vilniaus akademijoje baigęs teologijos studijas, keletą metų retoriką dėstė Nesvyžiaus kolegijoje. Tuo metu buvo išspausdinti pirmieji jo paties panegiriniai kūriniai. 1637–1640 m. Rivockis buvo Vilniaus akademijos profesoriumi.

¹⁰ Visas bibliografinis aprašas: *R. P. Joannis Rywoocii e Societate Jesu panegyrici: Idea magni herois sive Illustrissimus dominus d. Leo Sapieha palatinus Vilnensis, supremus dux exercituum Magni Ducatus Lituaniae etc. panegyricè descriptus, Antverpiae: Apud Ioannem Meursium, 1645. (120 p., 4°)*. Iš dalies apie šio veikalo paplitimą galima spręsti iš bibliografijoje nurodomų saugojimo vietų daugelyje Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos bibliotekų, žr.: *XVII a. Lietuvos lotyniškų knygų sąrašas=Index librorum Latinorum Lituaniae saeculi septimi decimi*, sudarė Daiva Narbutienė ir Sigitas Narbutas, (*Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 8), Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 221.

galima pavadinti oratorine biografija. Pats autorius jo nevadina *vita*, o tik – *panegyrici, laudatio, oratio, dictio*. Kūrinį sudaro 13 panegirinio pobūdžio kalbų (*orationes*), kuriose aprašomi ir išaukštinami pagrindiniai Sapiegos gyvenimo momentai bei veiklos sritys. Pirmojoje pašlovinama giminė, antrojoje – „Pasiruošimas imtis valstybės reikalų ir pelnyti karaliaus Stepono meilę“, trečiojoje – pirmosios pareigos, ketvirtojoje – pasiuntinybė į Maskvą ir t. t. Visi svarbiausieji gyvenimo momentai pašlovinami derinant *cursus honorum* – pareigybinės karjeros arba chronologinį – ir atskirų dorybių šlovinimo kompozicinius principus, pastarajam (pagal dorybes) skiriant pirmenybę. Galima pastebėti, kad svarbesni herojaus gyvenimo įvykiai, jo dorybės pateikiamos skaitytojui kaip apmąstymo vertų emblemų seka, tuo primena embleminius hagiografinius gyvenimų aprašymus, populiarius Baroko epochoje.

Pateikti idealizuotą, sektiną valstybės vyro gyvenimo modelį buvo vienas iš svarbiausių autoriaus tikslų. Apibendrinami šiame panegiriniame kūrinyje kuriamą Sapiegos portretą, galime nurodyti dvi vertybes, kurias akcentavo Rivockis: veiklumo dorybę (*virtus*), pasireiškusią įvairiose valstybei svarbiose srityse, ir pamaldumą (*pietas*), religinį apsisprendimą katalikybės naudai, turėjusį didelės reikšmės Katalikų Bažnyčiai. Tokius akcentus neabejotinai lėmė autoriaus jėzuito asmenybė, kartu jie atspindėjo barokinės visuomenės pažiūras bei lūkesčius, siejamus su didiko idealu; tai, matyt, atitiko ir tą didiko įvaizdį, kurį Sapiegų giminė norėjo plačiau paskleisti.

Nors konkrečių žinių apie kūrinį kaip literatūrinį užsakymą neturime, bet svarstydami, kokios aplinkybės galėjo paskatinti Rivockį įamžinti didiko Leono Sapiegos gyvenimą, turime neišleisti iš akių galimų asmeninių autoriaus ryšių su galinga ir turtinga gimine, galbūt net kokios nors gautos iš tos giminės paramos. Apie tokių ryšių netiesiogiai liudytų ir kūrinio dedikacija velionio Vilniaus vaivados sūnui LDK maršalui Kazimierui Leonui Sapiegai, kuris dedikacijoje

vadinamas „patronu“¹¹. Vis dėlto pagrindinės priežastys, matyt, buvo bendresnės – tiek kūrinio atsiradimas, tiek pobūdis bei gana solidi apimtis pirmiausia turbūt sietini su pačia iškilia Leono Sapiegos figūra. Vaizduoti pasirinktas visuomenės elito narys veikė ir stilių, ir savitą kūrinio, sudaryto iš panegirinių kalbų, aprėpiančių visą gyvenimą, literatūrinę formą. Lotyniškai parašytas kūrinys buvo išspausdintas ne LDK ar Lenkijoje, bet Antverpene. Tai akivaizdus noras skirti jį platesniam Europos skaitytojų ratui. Tyrinėtinas šio kūrinio paplitimas Europoje (bent pagal iki šiol išlikusius bibliotekose egzempliorius) – atskiras čia neatliktas uždavinys.

„Lokalesniu“ šia prasme reiškiniu galime pavadinti kitą minėtą biografiją – *Varmės vyskupo [...] Simono Rudnickio gyvenimą*¹². Rudnickio veikla buvo svarbi Lenkijos santykių su Prūsija kontekste, bet vis dėlto jis tebuvo vienos iš vyskupijų ganytojas. Biografija buvo, kaip minėta, parašyta Braunsberge ir ten pat išleista tais pačiais 1645 m. Joje visai kitoks ir autorius, ir aprašomojo asmens santykis. Simono Rudnickio „gyvenimą“ Rivočkis pradeda, pažymėdamas, kad įamžinti buvusio globėjo atminimą ryžtasi jausdamas dėkingumą ir skolą, nes visa, ką autorius turi gero, visas jo išsilavinimas – Rudnickio nuopelnas. Taigi literatūrinis kūrinys tapo dėkingumo ir pagarbos išraiškos velioniui forma, tačiau ne vien, – minima, jog tokios biografijos sukūrimas buvęs ir tuometinio Varmės prepozito noras; be to, autorius manęs, kad tokio didžio vyro atminimas turėsiąs naudos ir visai visuomenei (*publicaeque rei interfuisse*).

Pirmosios minėtos Rivočchio biografijos atveju kalbama, sakytume, *ex cathedra*, pakylėtu stiliumi, jaučiant užduoties svarbą ir atsakomybę

¹¹ *Illustrissimo Domino D. Leoni Casimiro Sapieha [...] patrono suo colendissimo Joannes Rivocki felic[itatem]. (Šviesiausiajam Ponui P. Leonui Kazimierui Sapiegai, [...] savo labai godotinam patronui, Jonas Rivočkis linki laimės.), in: R. P. Joannis Rywo-cii e Societate Jesu panegyrici, lap. A² recto.*

¹² *Vita illustrissimi ac reverendissimi domini d. Simonis Rudnicki episcopi Varmien-sis, conscripta a R. P. Ioanne Rywocki Societatis Iesu, Brunsbergae: Typis Caspa-ri Weingärtner, [1645]. (35 p., 4°).*

įtakingos giminės akivaizdoje, antruoju – pasakojimas daug dalykiškesnis. Galime numanyti, kad tokį pasakojimo atspalvį nemažai lėmė asmeniniai autoriaus ryšiai su aprašomaisiais. Jei tokių ryšių ir būta su pirmuoju iš pavaizduotųjų – Leonu Sapiega, tai jie greičiausiai buvo trumpalaikiai, dalykiški, nes faktų apie tai neturime. Juo labiau, kad Leono Sapiegos mirties metais Rivockis buvo vos trisdešimtmetį peržengęs jaunas jėzuitas, dėstęs retoriką Nesvyžiuje po teologijos studijų Vilniaus akademijoje.

Antrasis biografinis kūrinys, kaip pastebėta ankstesnių tyrinėtojų¹³, yra aukštos literatūrinės vertės kūrinys, tačiau visai kitokios literatūrinės formos. Tai – ne retoriškai aukštinanti herojų aukšto stiliaus kalba, bet darnios kompozicijos renesansinis ar, sakytume, klasikinis biografinis pasakojimas. Varmės vyskupas aukštinamas įtikinamai, čia pasakojama autentiškų dalykų apie šio asmens savybes ir nuveiktus darbus, o pats vaizduojamasis pristatomas kaip potridentinio laiko idealus ganytojas. Ši biografija buvo – kaip ir dera tokio rango asmenims: tiek vyskupui, kurio humanistiniam išsilavinimui čia skirta dėmesio, tiek ir autoriui, – parašyta lotynų kalba.

Biografinė literatūros forma, leidusi fiksuoti vienos giminės atstovų vaidmenį istorinių įvykių fone, buvo itin aktuali XVII a. įvykiuose aktyviai dalyvavusiai Radvilų giminei. Kartu ji atitiko bendrąsias Europos kultūrinės tendencijas – reikšminga kultūrine veikla bei įsimintinomis literatūrinėmis formomis leido ginti savus interesus ir kurti sau palankią tų įvykių interpretaciją bei heroizuoti juose

¹³ Józefas Bielińskiis jį vadina vienu iš labiausiai išsilavinusių savo meto žmonių, kurio vardas ir nuopelnai literatūrai yra užmiršti, ir pateikia aukštą jo biografinės kūrybos įvertinimą. Jo žodžiais, J. Rivockis, „nors būtų nieko daugiau neparašęs, o tik Leono Sapiegos ir Varmės vyskupo Simono Rudnickio gyvenimą, jau būtų turėjęs teisę užimti vieną iš pirmųjų vietų XVII amžiaus lenkų literatūroje“ („[...] chociaż gdyby nic więcej nie napisał, jak tylko życie Lwa Sapiehy i Rudnickiego, biskupa warmińskiego, jużby miał prawo zająć jedno z przedniejszych miejsc w dziejach literatury polskiej XVIII [sic! – M.Č.] wieku“), žr.: Józef Bieliński, *Uniwersytet Wileński: (1579–1831)*, t. 3, Kraków: Druk W. L. Anczyca i Spółki, 1899–1900, p. 28.

dalyvavusius šios kunigaikščių giminės atstovus. Biografiniai kūriniai kartu su istoriografinė, apologetinė, epistolografinė, poetinė ir kitokia (didžia dalimi progine) literatūra buvo suvokiami kaip svarbi didikų giminių ideologinė atrama, svarus veiksnys bei argumentas ginant ir išlaikant aukštą kunigaikščių prestižą.

Charakteringą užuominą, galinčią patvirtinti tokių teiginių, randame *Šviesiausiojo kunigaikščio Boguslovo Radvilos gyvenime*. Toje teksto vietoje, kur garbingos Boguslovo Radvilos (1620–1669) genealogijos rėmuose aukštinami jo pusbrolio Vilniaus vaivados ir LDK didžiojo etmono Jonušo Radvilos (1612–1655) žygiai, autorius nurodo, kad juos smulkiai ir teisingai vaizduoja neseniai išleista knyga *Fasti Radiviliani*, patikimai parašyta „žymaus“ Jėzaus Draugijos kunigo (Alberto Vijūko-Kojalavičiaus), o ypač – įvykių per „Rusios sukilimą“ Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje komentaras ir „prieš kelerius metus“ išspausdinta *Apologija*¹⁴. Taip įvairių autorių visokie vienos giminės atstovams skirti kūriniai tuo metu jau suvokti kaip sudarą reikšmingą kompleksą.

Šviesiausiojo kunigaikščio Boguslovo Radvilos gyvenimo atsiradimo istorija yra gana sudėtinga, įdomi ir reikšminga žvelgiant į kūrinių klientinių santykių problematikos aspektais. Boguslovo Radvilos *Gyvenimas* buvo rašomas visų pirma remiantis paties kunigaikščio rašyta autobiografija; savo ruožtu, pagrindinis tikslas, dėl kurio Boguslovas Radvila ėmėsi pats aprašinėti savo gyvenimo įvykius, buvo

¹⁴ *Żywot jaśnie oświeconego księcia Bogusława Radziwiłła, z rękopismów hr. T. Działyńskiego* [wydał Antoni Popliński], Poznań i Trzemeszno, 1840, p. 36. – Čia minėtieji kūriniai: Alberto Vijūko-Kojalavičiaus *Fasti Radiviliani gesta illustrissimae domus ducum Radziwiłł compendio continentes* (Vilnae: Typis Academicis S.L., 1653.), to paties autoriaus *Rerum in Magno Ducatu Lithuaniae per tempus rebellionis Russicae gestarum commentarius [...]* (įvairiais pavadinimais keturis kartus išleistas 1651–1655 m.) ir, daugelio mokslininkų manymu, Samuelio Pšipkovskio sukurta *Apologia pro illustrissimo ac celsissimo principe Janussio duce Radivilio [...]* ([Vilnae: Typis Academicis S.L., 1656]). Šie veikalai yra minimi pačioje Boguslovo Radvilos biografijoje, tad jie leidžia jos rašymo pradžią datuoti apie 1660 m. Vėliausia tekste paminėta data, rodanti galimą šio kūrinio vėliausios redakcijos laiką, yra Jeronimo Florijono Radvilos, Karolio sūnaus, mirtis 1727 m. (p. 25).

siekis pateikti savotišką instrukciją, kaip jo gyvenimas privalo būti pavaizduotas užsakytame parašyti biografiniame kūrinyje¹⁵. Taigi biografijos iniciatorius buvo pats joje aprašomas kunigaikštis, kuris anuo metu jautėsi neįvertintas ir šmeižiamas¹⁶. Literatūrinį užsakymą turėjo įvykdyti Samuelis Pšipkovskis (apie 1592–1670), kunigaikščiui tarnavęs poetas, diplomatas, aktyvus arijonų veikėjas. Mirus Radvilai, o netrukus ir Pšipkovskiui, biografija – Boguslovo Radvilos *Gyvenimas* – veikiausiai liko nebaigta. Kūrinys buvo labai aktualus Radvilų giminei, nes Radvilas po kunigaikščio Boguslovo mirties iš politinio gyvenimo vis smarkiau stūmė kita – Pacų – giminė, todėl buvo rūpinamasi tą biografiją pabaigti; tai atlikti pavesta nenustatytam autoriui. Kaip liudija išlikusi korespondencija, tiek biografija, tiek kitais kunigaikščio atminimą įamžinančiais veikalais buvo kruopščiai, iki smulkmenų rūpinamasi¹⁷. Mykolas Kazimieras Radvila bei kiti Boguslovo palikimu rūpinęsi asmenys manė, kad biografija turi visų pirma pavaizduoti kunigaikštį-riterį, o asmenys, apie tai sprendę Karaliaučiuje, linko matyti statišką kunigaikščio, susigiminiavusio su garbingiausiomis šeimomis, ir gero krikščionio portretą. Galų gale viso veikalo koncepcija pasikeitė būtent šia linkme. Nežinomam autoriui 1671 m. buvo nurodyta jį parašyti iš naujo (*de nova radice*); kūrinys buvo pabaigtas 1674 m.¹⁸ Šis variantas, kaip matyti ir iš paties teksto, buvo perrašinėjamas ar bent pildomas ir vėliau (1727–1729); jis yra išlikęs. Biografijos originalas yra lotyniškas, tačiau XIX a. buvo išleistas lenkiškas jos vertimas, kuriuo čia ir naudojames.

Šviesiausiojo kunigaikščio Boguslovo Radvilos gyvenimas – išbaigta, apgalvota, gana plati biografija, pasižyminti aukščiausios literatūrinės

¹⁵ Bogusław Radziwiłł, *Autobiografia*, wstępem poprzedził i opracował Tadeusz Wasilewski, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1979, p. 101.

¹⁶ Janusz Pelc, *Zbigniew Morsztyn arianin i poeta*, (*Studia Staropolskie*, t. 16), Wrocław [i in.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1966, p. 13.

¹⁷ *Ibid.*, p. 15–16.

¹⁸ *Ibid.*, p. 17.

vertės tokio pobūdžio kūrinių bruožais. Jo kompoziciniai rėmai – tradiciniai (kilmė, išsilavinimas, herojaus žygiai (*gesta*) bei dorybės (*virtutes*), pabaigoje – mirties aplinkybės), tačiau yra visai naujų intonacijų, kurios ateina iš Baroko epochoje populiarus atsiminimų žanro, iš panaudotos autentiškos autobiografinės bei dokumentinės medžiagos. Kūrinyje nemaža apologetikos ir aprašomojo herojaus šlovinimo, jo žygių sureikšminimo, amplifikacijos. Vyrauja turiningas, geru aprašomųjų dalykų išmanymu pagrįstas pasakojimas, kurio apologetinį tendencingumą skaitytojo akyse nusveria patraukli autentika.

Iš esmės laikomasi chronologinės, o ne tematinės pasakojimo sekos. Turinio požiūriu aiški tik viena cezūra – ten, kur baigiama gana ilga Radvilų genealogija¹⁹ ir pradedamas biografinis pasakojimas²⁰. Tolesnis pasakojimas yra gana vientisas, jį galima skirstyti nebent atsižvelgiant į paties kunigaikščio ištis nuotykingo, įdomaus, o dažnai net avantiūristiško gyvenimo etapus²¹.

¹⁹ *Żywot jaśnie oświeconego księcia Bogusława Radziwiłła*, p. 37.

²⁰ Plg. dar kūrinio pradžioje esančią autorius užuominą, tarsi pabrėžiančią tokį kūrinio padalinimą į dvi dalis: „Przeto na wschód pilne i uważne obróczy oko, potym do cnot jego postąpim splendorów”, *ibid.*, p. 3.

²¹ Iš pradžių aprašomas jo lavinimasis, ypač pabrėžiant Kėdainių mokyklos reikšmę, bei vaikystę, prabėgusi išmintingoje dėdės Kristupo Radvilos globoje. Nuotykių romaną primena jaunojo kunigaikščio kelionių po Europą aprašymas; tolesnį kunigaikščio gyvenimą lėmė nesibaigiančių amžiaus vidurio karų eilė, todėl ir vaizduojami įvykiai akivaizdžiai grupuojasi į karų nulemtas laiko atkarpas – po kazokų sukilimo aprašymo pereinama prie karo su Maskva įvykių, galiausiai pavaizduojamos karo su švedais peripetijos. Pats pasakojimas priartėja prie istoriografinio karo įvykių aprašymo; juo siekiama išskelti Boguslovo ir kitų Radvilų nuopelnus, pateisinti prieštarą visuomenėje vertintus veiksmus (kova švedų pusėje, ryšiai ir pareigos Prūsijoje). Pabaigus karo žygių vaizdavimą, kurio metu, anot autoriaus, plunksna liejo greičiau kraują nei rašalą, daroma bene paskutinė cezūra – pereinama prie „ramesnių“ kunigaikščio reikalų aprašymo (p. 166). Naują biografijos etapą žymi ir kunigaikščio siautulingo jaunystės gyvenimo apologija, iškelianti vėlesnę jo krikščionišką atgailą dėl jaunystės nuodėmių ir visiškai pasikeitusį gyvenimą, kuriame didžiausia permaina buvo B. Radvilos sprendimas sukurti šeimą. Paskutinieji kunigaikščio gyvenimo metai pažymėti tiek žmonos mirtimi, po kurios „norėdamas praskaidrinti niūrias mintis išvažiuoęs į Lietuvą, į savo dvarus“, tiek daugeliu kitų netekčių,

Pabrėžtini dar keli Boguslovo Radvilos biografijos bruožai. Įvadinuose biografijos skirsniuose reiškiamos mintys ne tik atitinka įprastines biografistikos „bendrąsias vietas“, bet demonstruoja kaip niekur kitur ryškų biografinio kūrinio autoriaus darbo vertės suvokimą:

Przeto nikt większej światu nie czyni przyslugi, jako ci, którzy zacnych mężów cnoty i Heroiczne dzieła potomnym wiekom na piśmie podają, na których Heroiczne zapatrując się sprawy, do podobnych cnót mogliby się pobudzać Potomkowie. Których przykładem i ja postanowilem Jaśnie Oświeconego ksiąźcia Jmci BOGUSŁAWA RADZIWIŁŁA najjaśniejszego całej Sarmacyjėj Luminarza Heroiczne opisać dzieła, aby one ustawicznej potomnych czasów przyświecały pamięci.²²

Tiek autoriaus poziciją atskleidžiančios teksto vietos, tiek turinio akcentai rodo, kad tai turėjo būti gerai apgalvotas, solidus, išsamiai kunigaikščio gyvenimą atskleidžiantis kūrinys, kuris savo aukštomis meninėmis literatūrinėmis savybėmis būtų tinkamas pristatyti plačiai

kurius vis dėlto kunigaikščio nenutolino nuo aktyvaus dalyvavimo valstybiniose reikaluose. Pagrindiniai išskirtini kunigaikščio gyvenimo pabaigos akcentai yra bene du. Visų pirma iškeliami jo įtaka, galia ir asmeninės valdžios vyro savybės, kurios kartu su tautos rodoma meile elekciniam seime, kur netikėtai Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu buvo išrinktas Mykolas Kaributas Višnioveckis, jį leido net laikyti vienu iš pretendentų į karaliaus sostą (trukdžiusi tik išpažįstama evangelikų tikyba). Antra, pabrėžiamas jo pamaldumas, dažni pokalbiai apie tikėjimą ir mirtį, kurią nujautė (pranašingas sapnas) ir laukė pasirusęs „lyg kareivis aikštėje“. Pasakojimas apie priešmirtinius įvykius yra labai detalus, o paskutinės kunigaikščio gyvenimo dienos ir valandos vaizduojamos su „kinematografišku“ tikslumu. Didelį dėmesį mirties aplinkybėms, kurių aprašymas turi deramai užbaigti idealizuotą velionio kunigaikščio portretą, rodo ne tik tokios detalės, kaip pateikiamos skrodimo išvados, bet ir platoki bendri samprotavimai apie lėtą ir netikėtą mirtį, kurių numanomas tikslas yra staigios kunigaikštį kelyje ištikusios mirties apologija, apgynimas nuo bet kokių abejonių dėl jos „garbingumo“.

²² *Ibid.*, p. 2 („Todėl niekas taip nepasitarnauja pasauliui, kaip tie, kurie įžymių vyrų dorybes ir herojiškus darbus ateinančioms amžiams raštu perduoda, kad žvelgdami į jų herojiškus žygius ainiai galėtų užsidegti noru siekti panašių dorybių. Jų pavyzdžiu ir aš nusprendžiau aprašyti herojiškus šviesiausiojo kunigaikščio j.m. Boguslovo Radvilos, ryškiausio visos Sarmatijos šviesulio žygius, kad jie nuolat šviestų ateities laikų atmintyje“, – vertimas straipsnio autoriaus).

europinei auditorijai. Apie tendenciją orientuotis į užsienio skaitytoją liudija ne tik pabrėžiama giminystė su garbingiausiomis Europos šeimomis ir monarchais, aprašyta pagarba, rodyta B. Radvilai Europos valdovų dvaruose, bet ir tos kūrinio vietos, kur aiškinama valstybės valdymo tvarka LDK, pareigybės²³, kas yra ir kur gyvena totoriai²⁴, ekskursas, gan smulkiai aprašantis kazokų sukilimą²⁵ (kur B. Radvila beveik neminimas), kitos realijos, gerai žinotos kiekvienam Respublikos gyventojui. Daugelis dalykų, kuriuos norima ypatingai pabrėžti, bei biografijos tikslai atsispindi žodžiuose, kuriais užbaigiama panegirinė kunigaikščio genealogija:

I teć są ozdoby domu Radziwiłłowskiego, któremi książę nasz Bogusław zewsząd oboczny jaśniał: które lubo w naszych krajach są wszystkim wiadome, jednak że w postronnych narodach nie tak są światu jawne; niech przez Jaśnie Oświeconego książęcia naszego i po innych Państwach pismem mojem świecą. Niech zna świat, niech wiedzą potomne wieki, że i pod ciemną pulnocnych krajów gwiazdą znajdując się rycerze nietylko wojennych dzieł i Marsowej cnoty światłością jaśni, ale oraz i ozdobami prześwietnych familij najjaśniejsi; którzy wielkimi czynami swemi gdyby w porównanie z największemi świata Bohatrami poszli, bynajmniej cnotą i dzielnością niczymby nie ustąpili.²⁶

Nors, kaip minėta, akivaizdus yra kūrinio užsakovų nurodytų „programinių“ uždavinių įgyvendinimas, kuris lėmė didesnę dėmesį kai kurioms sritims (kaip antai genealogijai, giminystei su Europos valdovais), apologetinius bei idealizuojančius akcentus, tačiau gyvos

²³ *Ibid.*, p. 48.

²⁴ *Ibid.*, p. 68.

²⁵ *Ibid.*, p. 68–76.

²⁶ *Ibid.*, p. 37 („Tokios yra Radvilų giminės grožybės, kurių iš visų pusių supamas spindėjo mūsų kunigaikštis Boguslovas. Nors jos mūsų kraštuose visiems žinomos, tačiau svečiuose kraštuose žmonėms ne tiek matytos – tegul tad per mūsų Šviesiausiąjį kunigaikštį ir kitose valstybėse mano užrašytos garsėja. Tesužino pasaulis, težino ateities amžiai, kad ir po tamsiomis šiaurės žvaigždėmis esama ne tik karo žygiais ir Marso dorybėmis garsėjančių karžygių, bet kartu ir pagarsėjusių giminės įžymiaisiais, kurie, jeigu didžiais savo žygiais būtų lyginami su didžiausiais pasaulio didvyriais, bent jau dorybe ir veiklumu visiškai nenusileistų“, – vertimas straipsnio autoriaus).

detalės, dažnai paremtos rašiusiojo, o dažniausiai paties kunigaikščio autopsija, leido ryškiai ir realistiškai fiksuoti įvykius, sukūrė įtikinantį ir patraukiantį tiek žygių didybe, tiek autentiška charakteristika, „žmogiškumu“ kunigaikščio portretą.

Albertui Stanislovui Radvilai skirtas biografinis kūrinys, pavadintas *Amžino atminimo kunigaikščio jo malonybės Alberto Radvilos memorialas (Memorial Świątej Pamięci X. Imci Albrechta Radziwiłła)*, kurį lenkų kalba parašė Stanislovas Tokarskis, demonstruoja biografijos suartėjimą su atsiminimų žanru. Kūrinys, kaip ir daugelis to laiko memuaristikos raštų, nebuvo publikuotas. Jo rankraštis išleistas tik XIX a.²⁷ Tokarskis keliolika metų buvo A. S. Radvilos dvariškis, jo kambarinis, dažnai jį lydėjęs kelionėse. Mirus A. S. Radvilai (1656) Tokarskis turėjo apie 30 metų. Yra nustatyta, kad „Memorialą“ šis asmuo rašė jau savo gyvenimo saulėlydyje, o pats jis mirė po keturiasdešimties metų – 1696-aisiais. Tai neabejotinai turėjo reikšmės tiek bendrai veikalo koncepcijai, tiek pateikiamų žinių atrankai. Radvilos paveikslas čia gerokai idealizuotas.

Veikalo kompoziciją ir turinį suformavo tie atsiminimai, kurie pačiam Lietuvos kanclerio kambariniui paliko didžiausią įspūdį, derėjo piešiant herojaus portretą, atitinkantį didiko tarno bei liaudies atminty išlikusį stereotipinį atminimą, kurį prabėgęs laikas gerokai apvalė nuo netinkamų detalių ir įvykių. Neatsitiktinai aprašomi pamaldūs veikalo herojaus darbai sudaro beveik pusę kūrinio teksto. Vaizduojamas intensyvus religinis gyvenimas, gausios ir įvairios maldingumo praktikos (pačius neįprasčiausius maldos būdus atsargusis autorius linkęs net nutylėti), dosnumas Bažnyčiai ir nesuskaičiuojamos krikščioniškos geradarystės iškelia A. S. Radvilą tiesiog iki šventojo rango.

Dar kitoks yra Saliamono Risinskio (apie 1560–1625) biogramų rinkinys *Veikalas apie Radvilų giminės kilmę (De origine gentis*

²⁷ *Żywot X. Albrechta Radziwiłła*, z rękopismu wydany przez Edwarda Raczynskiego, Poznań: W drukarni na Garbarach, 1840.

Radiviliae syntagma, rankraštis, užbaigtas apie 1623 m.²⁸). Autorius ir jo kūryba, taip pat šio kūrinio atsiradimo aplinkybės yra aptartos nesenoje publikacijoje²⁹.

Tai veikalas, sudarytas iš Radvilų giminės biogramų, pradedant nuo legendinių jos pradininkų. Idėja ir kilmė šį kūrinį neabejotinai sieja su genealoginiais veikalais, kurių ne vieno prieš tai ir po to susilaukė minėta didikų giminė. Charakteringa, kad šio veikalas rankraštis išliko sąvade, priklausiusiame Nesvyžiaus Radvilų rinkiniams, ir kad jis tame sąvade yra greta kitų šios giminės istorijai skirtų veikalų – daugiausia genealoginių.

Kiek veikalas buvo paties autoriaus sumanymas (jo originalumas leidžia taip spėti), o kiek būta tiesioginio užsakymo, dabar negalime pasakyti, tačiau akivaizdi šio veikalas kaip kliento kūrybinio atsilyginimo patronams paskirtis. Susiejęs savo gyvenimą su Radvilomis, Biržų ir Dubingių kunigaikščiais, šios giminės garbei autorius išnaudojo savo literato, istoriko, filologo sugebėjimus, analogo LDK neturinčio pavidalo biogramų rinkiniui suteikdamas platesnės meninės ir istorinės vertės.

Dar labiau prie istorinės literatūros, tačiau visai kitaip, priartėja paskutinis čia aptarsimas kūrinys, susijęs jau ne su Radvilomis, bet su Gosevskių gimine. Tai istoriografinės-politinės biografijos tipą reprezentuojanti Samuelio Venslauskio³⁰ sukurta Vincento Korvino Gosevskio biografija *Nugalėtojas ir nugalėtasis Vincentas Korvinas Gosevskis (Victor et victus Vincentius Corvinus Gosiewski, 1691)*. Iš kūrinio pavadinime nurodytų metų galima būtų suprasti, kad jis buvo rašytas 1664-aisiais (t. y. praėjus porai metų po jo herojaus mirties),

²⁸ „De origine gentis Radiviliae syntagma Solomonis Rysinii“, in: Saliomonas Risinskis, *Trumpas pasakojimas apie garsiuosius šviesiausiojo didiko Biržų ir Dubingių kunigaikščio Kristupo Radvilos žygius*, p. 197–233.

²⁹ Sigitas Narbutas, „Žmogiškumo sklaida Saliomono Risinskio raštuose“, *ibid.*, p. 9–57.

³⁰ Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausiasis raštininkas, Upytės vaikas. Jis buvo Samuelio, karaliaus dvariškio, sūnus, pasireiškė kaip istorikas, diplomatas. Ypač pasižymėjo karo metu Livonijoje. 1658 m. prie Verkių pateko į nelaisvę ir joje išbuvo trejus metus. Mirė 1690 m. Dar rašė „Zigmanto III valdymo istoriją“, žr.: *Encyklopedyja Powszechna*, Warszawa: Nakład, druk i własność S. Orgelbranda, 1887, t. 26, p. 803.

iš teksto – kad veikalo rankraštį autorius pildė iki pat savo mirties. O publikuota knyga buvo tik 1691 m. autoriaus sūnaus Mykolo Venslauskio, tuo metu studijavusio Vilniaus akademijoje³¹.

Taigi įdomu, kad kūrinyje apie LDK lauko etmoną bei išdininką Gosevskį, buvo išleistas ne tik tikintis Gosevskių giminės palankumo, bet ir kaip paminklas prieš metus mirusiam pačiam veikalo autoriui. Samuelis Venslauskis pats buvo Gosevskio bendražygis ir nelaimių dalininkas (kartu pateko į Maskvos nelaisvę, kalėjo, tuo metu, kai buvo nužudytas V. Gosevskis, pats vos išvengė mirties). Žinoma, kad Venslauskis buvo Gosevskio raštininkas. Kaip jo sekretorius, kiek buvo leidžiama, matyt, dirbo ir Maskvos nelaisvėje.

Veikalas, kaip nurodoma jo pradžioje, turėjo išaukštinti Gosevskio atminimą; kadangi jis parašytas lotyniškai, manytina, jog juo Gosevskį siekta kaip simbolinę amžiaus įvykių figūrą pristatyti visai Europai. Mat nepelnyta karvedžio žūtis nuo susikonfederavusių kareivių rankos anuo metu plačiai nuskambėjo. Tačiau tai nėra nei nuosekli biografija, nei panegirika žuvusiam didikui, nes dideliame ir gan sudėtingo turinio kūrinyje, atrodo, vis dėlto daugiausiai lėmė istoriografiniai paties autoriaus interesai.

Gosevskis aptariamame veikale tėra pagrindinė figūra plačiau vaizduojant tam tikrą istorijos atkarpą. Aprašydamas karo ir politikos įvykius (*gesta*), autorius kelia sau tikslą išaukštinti Lietuvos lauko etmoną. Vis dėlto jis nesiekia sukurti individualizuoto portreto; kūrinyje nerasime nei herojaus išvaizdos aprašymo; čia visai mažai ir dažnai tik netiesiogiai charakterizuojami įpročiai, individualios savybės. Meninės priemonės ir kūrinio stilius yra būdingi istoriniam

³¹ *Victor et victus Vincentius Corvinus Gosiewski, Supremus M.D.L. Thesaurarius et Campi Marschalcus, Wielisiensis, Puniensis, Marcoviensis, Łozdźieiensis Capitaneus, Oeconomiarum Mohiloviensis, Graudentensis et Olitensis Administrator, repraesentatus a Samuele Węśławski Ioannis Casimiri Poloniae et Sveciae Regis Notario M.D.L. et Cubiculario, Tribuno Upitensi 1664. atque inter suas revolutiones victicia et victa regna Poloniae, Lituaniae, Moschoviae nunc primum in lucem producuntur a Michaele Węśławski Tribunida Upitensi AcademicoVilnensi, An[n]o 1691, [Vilnae: Typis Academicis S. I., 1691]. ([12], 444 [=418], [2] p.; 4°).*

kūriniui; istorinio veikalo pobūdį labai pabrėžia dėmesys Maskvos praeičiai, tuometinei padėčiai, jos santvarkai³², autoriaus polinkis į faktografiją ir dokumentalumą, galų gale tai, kad pirmenybė teikiama ne aprašomajam asmeniui, bet istorinei įvykių tėkmei bei aplinkybėms atkurti. Istorinį veikalo pobūdį rodo tai, kad pasakojimas nebaigiamas Gosevskio mirtimi: autorių ne mažiau domina įvykiai po jo mirties – pats kareivių sąmokslas numalšinimas ir žudikų teismo procesas.

Vienu žvilgsniu aprėptos XVII a. biografijos sudaro kompaktišką vieno žanro kūrinių kompleksą. Jų, ypač aptartųjų nehagiografinių, per šimtmetį buvo parašyta negausiai, bet sukurtosios atspindi galimą didelę literatūrinių formų ir sumanymų įvairovę šio žanro ribose – toks žanrinis lankstumas yra viena iš būdingiausių biografistikos savybių. Taip pat įvairus yra autoriaus santykis su aprašomuoju asmeniu. Nehagiografinė biografistika tuo aktualesnė pasirinktai klientinių santykių temai, kad tai nėra šiaip įvairios tematikos ir prozos bei poezijos žanrų kūriniai, kurie buvo beveik be išimčių dedikuojami globėjui ar žymiam asmeniui. Biografijose tas asmuo tampa kūrinio herojumi, yra aprašomas, taigi ir santykis autorius–dedikatas šia prasme yra tiesioginis. Remiantis padaryta biografijų apžvalga galima išskirti kelis tokio santykio modelius, atspindinčius bendresnes šio žanro kūrinių tendencijas rūpimu aspektu.

Daugumos aptartųjų biografijų herojus ar aprašomasis asmuo yra didikas, o autorius su juo yra susijęs daugiau ar mažiau įpareigojančiais asmeniniais ryšiais, siekia išlaikyti ar pelnyti palankumą santykio, kurį

³² Baigdamas nelaisvės istoriją, autorius įterpia bene didžiausią ekskursą – istorinę ir etnografinę apybraižą apie Maskvos miestą, istorinę visų Maskvos valdovų iki savo laikų valdymo santrauką (p. 264–310), kurioje remiasi ne tik savo įspūdžiais, bet ir „Maskvos metraščiais“ (*Moschorum annales*) bei nurodomais daugelio kitų autorių darbais šia tema. Autoriaus polinkį į istorijos tyrinėjimus bei istoriografinius tikslus rodo ir paskutinysis skyrius – Lenkijos, Lietuvos (tik iki Liublino unijos ir jėzuitų kolegijos įkūrimo) bei Maskvos valstybės istorijos įvykių chronologija (*Corollarium historiae seu aetas regnorum Poloniae, M.D. Lithuaniae et Moschoviae, per annos distincta*), taip pat dokumentinis priedas – V. Gosevskio nužudymu apkaltintųjų teismo protokolas (*Processus iudicarius in causa caedis Vincenti Corvini Gosiewski*).

galime laikyti klientiniu, srityje. Todėl vienaip ar kitaip šie kūriniai yra ir patrono–kliento santykių dalis. Viena vertus, patrono asmuo ir aukšta užimama padėtis bei jo aplinkos ar giminės lūkesčiai buvo vienas iš biografinio kūrinio formą lėmusių veiksnių. Kita vertus, kaip aprašomojo asmens giminei priimtina autorius dažniausiai pateikdavo biografinį kūrinį, parašytą ta literatūrine forma, kuri atitiko jo asmeninius polinkius ir literatūrinius interesus. Kaip matome apžvelgę biografinius kūrinius, nelabai gausioje XVII a. nehagiografinėje biografistikoje koks nors dominuojantis biografijos tipas ar modelis nesusiformavo. Konkrečios ir dažnai itin komplikotos jų atsiradimo aplinkybės lėmė didelę biografo ir kūrinio, biografo ir paties aprašomojo asmens santykių įvairovę. Vis dėlto pagal esamas tendencijas galime bandyti juos sujungti į tokias grupes (daugiau autoriaus santykio su aprašomuoju asmeniu ir interesų, o ne užsakymo ir jo vykdymo fakto aspektu). *Pirmajai* priskirtume kūrinius, kuriuose aprašomasis asmuo yra buvęs asmeninis autoriaus globėjas, o biografiniu kūrinium atiduodama moralinė skola, duoklė atminimui (Rivockis – apie vyskupą Rudnickį, Tokarskis – apie A. S. Radvilą). *Antroji* apimtų reprezentacines biografijas, atitikusias didikų giminės tiesioginį ar netiesioginį užsakymą. Šios grupės kūrinių herojus yra didikas, bet autoriaus asmeninis santykis su juo neeksplikuojamas, lieka „oficialus“. Aprašant ir išaukštinant iškilais asmens gyvenimą tinkama literatūrine forma siekiama paskleisti žinias apie jį plačiam Europos skaitytojų ratui, todėl kuriamas „deramas“ įvaizdis, kartu veikiausiai pelnant giminės palankumą (Rivockio panegirinė Sapiegos biografija bei kelių autorių kurtas ir anuomet rankraščiu likęs Boguslovo Radvilos gyvenimas). *Likusiais* atvejais taip pat pastebimi tiek panegiriniai, tiek idėjiniai ar apologetiniai tikslai, ypač glaudžiai persipinantys su istoriografiniais pačių autorių interesais. Kūrinio pavidalas priartėja prie istorinio naratyvo ar genealogijos (Venslauskio kūrinys apie Gosevskį, Risinskio sukurtas Radvilų biogramų rinkinys).

Įteikta 2005 07 07
Parengta 2005 09 29